

Бібліотечка "Часи козацькі"

НОКИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК
КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ
В УКРАЇНІ

ВИПУСК
27

Київ-2018

Науково-дослідний центр “Часи козацькі”
Українське товариство охорони пам’яток історії та культури
Центр пам’яtkознавства НАН України і УТОПК
Історико-культурна асоціація “Україна–Туреччина”
Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України
Інститут археології НАН України

**НОВІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАМ’ЯТОК
КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ
В УКРАЇНІ**

**Збірник
наукових статей**

Випуск 27

Київ – 2018

Рекомендовано до друку
Вченою радою Центру пам'яткознавства
НАН України і УТОПІК
(протокол № 4 від 17 травня 2018 р.)

Редакційна колегія:
Титова О.М. (відповідальний редактор)
Біляєва С.О., Виноградська Л.І., Гоменюк В.М., [Івакін Г.Ю.],
Константинов В.О., Моця О.П., Сенченко Н.М., Супруненко О.Б.,
Терпиловський Р.В., Франчук В.Ю.

Адреса редакції:
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 19,
тел./ф.: (044)280-78-79; e-mail: ukrtopik@gmail.com

Видання зареєстровано
Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації –
серія КВ № 16328-4800Р від 02.02.2010 р.)

З М І С Т

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Моця Олександр (Київ) Аналіз Петром Толочком історичного поступу предків сучасних українців у середньовічні часи і тогочасні археологічні реалії	8
Мисько Юлія (Київ) Археологічні пам'ятки XVII – XVIII ст. на території Києво-Печерської лаври за матеріалами Археологічної карти НКПІКЗ	14
Толкачов Юрій, Осадчий Руслан, Пономаренко Віталій, Колосов Юрій, Починок Ельвіра, Чміль Леся (Київ) Пізньюсередньовічна пам'ятка с. Лісники	20
Козюба Віталій, Чміль Леся (Київ) Нові археологічні пам'ятки ранньомодерного часу в Києві	27
Шерстюк В'ячеслав (Полтава), Прядко Олександр (Переяслав-Хмельницький) Городище козацької доби в смт. Оржиця Полтавської області	33
Харлан Олександр (Дніпро) Стара козацька січ в урочищі Шуровському: до питання локалізації	40
Івакін Всеволод, Чміль Леся, Павленко Сергій (Київ), Переверзєв Сергій (Біла Церква), Починок Ельвіра (Київ) Матеріали XVII–XIX ст. з археологічних розвідок 2016–2017 р. на території Вишгородського та Іванківського районів Київської області	47
Чміль Леся, Козюба Віталій, Борисов Артем (Київ) Нові археологічні пам'ятки XVII–XVIII ст. на Київщині	59
Борисов Артем, Коломієць Сергій, Павленко Сергій (Київ) Комплекс укріплень часів середньовіччя в середній течії р. Ірпінь (між с. Жорнівка та с. Дзвінкове Київської області)	64
Векленко Віктор, Філімонов Дмитро (Дніпро) Археологічне закриття козацької Самарі XVI – XVII ст.	71
Брель Ольга, Діденко Яніна (Чигирин) Стародавнє козацьке місто Крилів	79
Ягодинська Марина (Тернопіль) Дослідження східного бастиону Бережанського замку	87
Осадчий Євген (Суми) Укріплення Краснопільської фортеці за даними картографічних джерел XVII–XVIII ст.	89
Прядко Олександр (Переяслав-Хмельницький) Укріплення XVIII ст. поблизу с. Келеберда на Черкащині	91
Михайлова Анастасія (Київ) Матеріальна культура українських козаків XVI–XVIII ст.	96
Нечитайло Павло (Хмельницький), Чекановський Андрій (Київ) Нові знахідки керамічних люльок для куріння тютюну з розкопок у м. Городок Хмельницької обл. у 2017 р.	104
Томашевський Андрій, Павленко Сергій (Київ) Особливості пізньюсередньовічної кераміки історичної Овруцької волості	108

Старенький Ігор, Нечитайло Павло (Кам'янець-Подільський) Колекція гудзиків з розкопок 2016 року на площі Польський ринок у Кам'янці-Подільському.....	110
Вілінов Юрій, Шишков Сергій (Запоріжжя) Середньовічні кам'яні важки з району с. Златопіль Запорізької області.....	113
Чигирик Наталія, Лищенко Алла (Чигирин) Монетний скарб XVII ст., знайдений на Чигиринщині.....	116
Шерстюк В'ячеслав, Коваленко Михайло (Полтава) «Скарб» солідів сер. XVII ст. з околиць Великих Сорочинців на Полтавщині.....	119
Векленко Віктор, Салуха Марина (Дніпро) До питання про трансформацію запорозьких натільних хрестів.....	125

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Ластовський Валерій (Київ) Дмитро Байда-Вишневецький і Черкаси: міфи в історіографії.....	135
Куштан Дмитро (Київ–Черкаси) Михайло Пономаренко: «Скільки років Черкасам?».....	139
Ярмошик Іван (Житомир) Українські козаки в польсько-московській війні 1618 р.....	145
Кришан Акаш (Київ) Між Варшавою, Москвою і Батурином: правобережний козацький гетьманат та Запорізька Січ у 1684-1689 рр.....	149
Луняк Євген (Ніжин) Коліївщина очима Клода-Карломана де Рюльєра.....	153
Мірущенко Олександр (Запоріжжя) Конформізм та пасіонарність запорозької старшини у 1764-1775 рр.....	160
Бартош Алла (Київ) Прапор козацького полковника у збірці шведського музею. (Атрибутація та реконструкція подій).....	162
Кузьменко Анастасія (Київ) Історія зародження характерництва.....	167
Демедюк Марія (Київ) Бойове мистецтво козаків: історія та сучасне відродження.....	173
Губочкін Микола (Переяслав-Хмельницький) Кропивна козацька: історіографія та джерела.....	181
Жуковський Мирослав (Нікополь) Уходи Черкаського замку в середині XVI ст. в районі Базавлуцько-Томаківського межиріччя.....	186
Шараф-Уралі Олександр, Деркач Олег (Миколаїв) Історія Андріївського острова, що на Південному Бузі.....	195
Панченко Володимир (Київ) Печатки міст Правобережної України XVIII століття в колекції документів Олександра Чоловського (фонди Відділу рукописів ЛІНБ ім. В. Стефаніка).....	201

Сенченко Наталія (Київ) Церковні пам'ятки Супрасльського Благовіщинського чоловічого монастиря (XVI – XVIII ст.)	204
Руденко Володимир, Василенко Андрій (Чернігів) Чернігівський Троїцький Іллінський монастир доби Гетьманщини за результатами археологічних досліджень	209
Михеснюк Наталія (Чернігів) Моніторинг температурно-вологісного режиму Катерининської церкви.....	214
Пільтяй Наталія (Батурин) Покровська церква Батурина у 1902 р. (на основі Клірових відомостей)	222
Брежак Олена (Київ) Пам'ятки, що ми втратили. Церква в ім'я Зачаття Святої Анни в с. Лишня Макарівського району.....	224
Нукало Надія (Чернігів) Троїцький собор Троїцько-Іллінського монастиря: історія будівництва та відродження.....	229
Варивода Аліна (Київ) Священницьке облачення у богослужінні українських православних монастирів XVIII ст.	232
Попельницька Олена (Київ) Статуя Феміди та барельєф «Архангел Михаїл» з будівлі київського магістрату у зібранні Національного музею історії України.....	236
Мироненко Тетяна (Київ) Вкладна дарохранительниця 1762 р. козаків Романа Шекери і Василя Кукси у зібранні Національного музею історії України	242
Походзяча Олена (Київ) Портрети польської шляхти з родинної колекції Браницьких.....	249
Берест Юрій (Охтирка), Осадчий Євген (Суми) Сталевий нагрудник з колекції Охтирського краєзнавчого музею	253
Задунайський Вадим (Львів) Місце кинджала у військово-прикладному бойовому мистецтві козаків початку XX ст.: причини, зміст і наслідки.....	255
Ратушна Марія-Анна (Київ) Види зброї і військового спорядження козаків XVII ст.	262
Майнгардт-Гоголь Наталія, Шпаковський Сергій (Хмельницький) Пам'яткоохоронна робота відділу охорони пам'яток історії та культури у Хмельницькій області (за результатами інвентаризації об'єктів культурної спадщини у 1981-2016 рр.).....	267
Чайка Володимир (Збараж) Збараський замок XVII століття як об'єкт Національного заповідника «Замки Тернопілля» та центр популяризації історії козацької доби	274
Зборовський Анатолій (Ірпінь) Невідома могила на Поліссі.....	278
Хоменко Павло (Київ) Історія фортифікації НІАМ «Київська фортеця»	279
Семко Дмитро (Київ) Культурно-освітнє життя Київщини на сторінках «Київських єпархіальних відомостей» другої половини XIX – початку XX ст.	283

Філіпова Ганна (Київ)	Кілька штрихів до образу князя О.Д. Меншикова у сприйнятті сучасників.....	290
Фещенко Марія (Київ)	Політична діяльність Юрія Немирича.....	295
Булаєвська Наталія, Гоменюк Валентина (Київ)	Подвижник і меценат української культури Є.Х. Чикаленко та його київські адреси.....	301
Рева Лариса (Київ)	Джерела самотності Павла Полуботка.....	309
Якубова Тетяна (Київ)	Матеріали про українське козацтво у виданнях фонду літератури польською мовою відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ.....	316
Стахурська Анастасія (Ніжин)	Лялька-мотанка у сучасних музейних колекціях України.....	319

ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ВИВЧЕННЯ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Андрієнко Ліля (Київ)	Мовне життя Києво-Могилянської академії в культурно-історичному контексті Бароко.....	325
Гончаренко Аліна (Київ)	До історії походження назв українських страв.....	329
Єфименко Ірина (Київ)	Назви козацьких поселень Слобожанщини (на матеріалі ойконімів Харківської області).....	336
Іваненко Олександр (Київ)	Із кримських етимологій: Кайгадор – Provato – Киїк-Атлама.....	341
Лазаренко Олеся (Франкфурт-на-Одері)	Літературні студії доби Козацтва у науковому доробку Вікторії Петрівни Колосової (до 95-річчя від дня народження).....	345
Марченко Тетяна (Київ)	Назви спадків в українській мові (за матеріалами пам'яток XIV – XVIII ст.).....	350
Москаленко Лілія (Київ)	Сотенна старшина в «Актах (протоколах) Полтавського полкового суду» (1683–1750 pp.).....	354
Матвійшин Ярослав, Якубова Тетяна (Київ)	Розмаїта діяльність козакофіла Вацлава Жевуського (1785–1831).....	365
Радкевич Галина (Київ)	Географічний простір українських народних дум та історичних пісень.....	374
Осінчук Юрій (Львів)	Апостол апракос повний (Бибельський Апостол).....	379
Яценко Ніна (Київ)	Козацька термінологія у романі Миколи Вінграновського «Северин Наливайко». 384	
Яцій Василь (Київ)	До походження українських антропонімів (на матеріалі “Реєстру Війська Запорозького 1649 року”). XII ¹	387

ТЮРКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Білясва Світлана, Фіалко Олена (Київ)	
Вироби зі скла з Османських фортець Північного Причорномор'я	392
Пивоваров Сергій (Київ), Калініченко Віталій, Ільків Микола (Чернівці)	
Чорнильніці-каламари з матеріалів досліджень Хотинської фортеці	398
Яшная Ольга (с. Опошное Полтавской области)	
История реставрации кровли Большой ханской мечети (Бинок Хан-Джами) в г. Бахчисарай	401
Пашаева Валида (Эрзурум)	
Следы древней культуры ткачества на исторической территории Азербайджана (до нашей эры)	407
Казаніна Вієла (Мінск)	
Апісанне артэфактаў матэрыяльнай культуры казакаў у беларускім познетрадыцыйным фальклоры	414
Федорук Андрій (Чернівці)	
Походження, чисельність та організаційна структура підрозділів бойових слонів Османа II у Хотинській війні 1621 р.	425
Позняков Денис (Хотин)	
Османські військові підрозділи на території Хотинської нахії у XVIII-XIX століттях: структура, чисельність, дислокація, символіка	431
Ковалець Тарас (Чернівці)	
Маловідомі козацькі й татарські конфесати із часів Жванецької кампанії 1653 року	440

ГІПОТЕЗИ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ

Ковальський Юрій (Миколаїв)	
Руси і козаки	448
Петровський Анатолій (Південноукраїнськ)	
Невідома Січ	451
Титова Олена (Київ)	
Актуальні проблеми охорони культурної спадщини України та роль наукової громадськості в їхньому вирішенні	462

Наукове видання

НОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

Випуск 27

Упорядкування

О.М. Титова

Редагування

В.М. Гоменюк

Відповідальний за випуск

О.М. Титова

За достовірність фактів, посилань, приміток,
коментарів відповідає автор (автори) публікації

Підписано до друку 12.06.2018 р.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 26,97.
Обл.-вид. арк. 50,67. Наклад 100 прим.
Зам. № 1564.

Видавець

Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 2429 від 07.02.2006 р.)
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 19, м. Київ, 010015, Україна
m-center@ukr.net, тел./ф.: (044)280-64-69

Виготовлювач

ПП Лисенко М.М.

16600, м. Ніжин Чернігівської обл., вул. Шевченка, 20,
тел. +380(4631)90995

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.